

Štěpán, Ludvík

Skici k dějinám nejnovější polské literatury

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2000, vol. 49, iss. X3, pp. 123-124

ISBN 80-210-2343-0

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103231>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

a přesně pojmenovávat i jemné rozdíly mezi jejich českými překlady a čtenáře přesvědčit o svých vývodech. Zúročuje tak svou mnoholetou orientaci na sledování překladů ruské literatury a jejich působení v české kultuře, stejně jako na teorii překladu vůbec.

Práci doplněnou cizojazyčnými resumé a seznamem primární a sekundární literatury lze právem označit za vhodný příspěvek do diskuse o významu ruské kultury v českém prostředí, za připomenutí toho, že nelze přibouchnout dveře a dělat, že neexistují či že za nimi nic cenného není.

Josef Dohnal

SKICI K DĚJINÁM NEJNOVĚJŠÍ POLSKÉ LITERATURY

Przemysław Czapliński – Piotr Śliwiński: *Literatura polska 1976–1998. Przewodnik po prozie i poezji*. Wydawnictwo Literackie, Kraków 1999, 428 s.

Literárněhistorické práce vždy nutně pokulhávají za aktuálním časem vývoje literatury a vzniku konkrétních děl. Už proto, že dějiny literatury nelze koncipovat „za pochodu“, ale je k tomu třeba jisté časového a názorového odstupu a vědomí kontextu. Je tedy běžné, že tzv. současná literatura zahrnuje často období větší než půl století a příručky dějin literatury končívaly s generačními obzory autorů. Przemysław Czapliński a Piotr Śliwiński ve svém „průvodci“ *Literatura polska 1976–1998* našli kompromisní řešení, které by orientaci, hodnocení a typologii nejnovější polské poezie a prózy co nejvíce přiblížilo ke skutečné „současnosti“.

Pohled na zhruba poslední dvacetiletí polské literatury otevřeli autoři smluvně přelomovým rokem 1976, kdy do politické, společenské a kulturní situace zasahuje start neoficiálního, tzv. druhého literárního oběhu: tvůrci přestali spoléhat na milost režimu a sami začali vydávat a rozšiřovat časopisy a knihy, které by díky cenzuře v Polsku nikdy nemohly vyjít. Periodizace v situaci minimálního časového odstupu je vždycky ošidná věc, nicméně označit rok 1976 za počátek další etapy historie polské literatury není ani zavádějící, ani ahistorické. Jistě – předcházely mu politické a společenské přerovy v letech 1968 a 1970; v roce 1974 zčeřila stojaté vody programová kniha J. Kornhausera a A. Zagajewského *Świat nie przedstawiony*, když kritizovala umění za řešení pouhých zástupných problémů a útek od skutečnosti a žádala angažovanost; v té době začala i tzv. umělecká revoluce prozaiků kolem časopisu *Twórczość* a nakladatelství *Czytelnik*, „protlačovaná“ literární kritikem H. Berezou; pod palbou se ocitla konformistická generace *Orientace* *Hybridy*, a tzv. autorů na výsluní; hybnou generací se stala *Nová vlna*. Ani počátek dalšího období není vytvořen uměle: rok 1982 je počátkem bolestných prožitků výjimečného stavu, kdy změny politické a společenské vedly bezprostředně ke změnám v umělecké tvorbě. A konečně za start třetího období posledního dvacetiletí označili autoři rok 1986, tedy počátek dalších kvalitativních změn: A. Zagajewski vydává v Paříži knihu *Solidarność i samotność*, dokumentující vyčerpání se angažované literatury; roste úloha odborového hnutí *Solidarita*; začíná fungovat třetí, tzv. alternativní literární oběh; ve vzduchu je cítit blízkost skutečného zlomu.

V první části své knihy se Przemysław Czapliński a Piotr Śliwiński zamýšlejí nad pojetím realismu na příkladech děl z období označovaného jako malá stabilizace, která vedla k „malému realismu“ a poměrně výrazné vlně vesnické prózy, ale na druhé straně k pracím, které zprostředkovávaly skutečné, ne triviální problémy. Na pozadí autority Z. Herberta zachytili tvorbu autorů *Nové vlny*, která se přičinila o polarizaci estetických a etických názorů spisovatelů všech generací a sblížila souběžně působící proudy oficiální, nezávislé a emigrační literatury. Autoři podrobněji rozeberají a do přehledů seřazují práce Stanisława Barańczaka, Ryszarda Krynického a Adama Zagajewského, kteří se stali typickými reprezentanty *Nové vlny*. Druhá část bilancuje, jak to autoři označují, „válečný stav slov“, tedy období, kdy polská literatura musela na sebe opět vzít ještě jiné

než literární funkce a trnitou cestou mířila k zobrazení různých podob pravdy: soukromé, politické, historické a společenské, aby nakonec dospěla k syntéze – zobrazila skutečnost výsostně uměleckými prostředky.

Je dobré, že největší pozornost věnovali autoři nejaktuálnějšímu, tedy nejméně zmapovanému období, posledního zhruba desetiletí 20. století. Snaží se popsat tvorbu „nepřizpůsobivých básníků“ Juliana Kornhausera a Bronislawa Maje a „básníků nové díky“ Piotra Sommera a Bohdana Zadury a rozvíjejí (ve druhé části otevřenou) analýzu nostalgické literatury. Hodně místa Czaplinski a Śliwiński věnují období přelomu, tedy konce socialismu a začátku nového politického a společenského zřízení. Snaží se alespoň zaznamenat významné publikace o těchto změnách, nastínit situaci časopiseckého a knižního trhu a přinést základní informace o nezávislém a alternativním oběhu. Nastihují také vývoj prózy v 90. letech ve všech proudech – mytizačním, demytizačním, pastišovém, parodickém, nesyžetovém i silvickém. Podobně přinášíjící nástin nejnovější poezie, který na závěr konfrontují s tvorbou uznávaných básníků (Herbert, Szymborska, Miłosz, Różewicz).

Velkým kladem „průvodce“ po nové polské literatuře posledního zhruba dvacetiletí je to, že jeho autoři nepřicházejí pouze s vlastními názory na danou problematiku, ale průběžně je srovnávají s názory jiných literárních historiků, teoretiků a kritiků, takže vzniká permanentní pohled z více stran. Přínosné jsou rovněž bibliografické tabulky a biografické vizitky pro danou etapu důležitých tvůrců. A pro systematický pohled Czaplinski a Śliwiński přikládají závěrečný přehled vybraných knížek, které v letech 1976–98 vyšly – v Polsku v oficiálním a neoficiálním oběhu a v emigraci, seřazené podle roku vydání a podle charakteru (próza, deníky, memoáry a vzpomínky; poezie; jiné formy – eseje, literární kritika, dokumenty, reportáže).

Ludvík Štěpán

PRŮVODCE A PRŮHLED NABOKOVEM

Zdeněk Pechal: *Hra v románu Vladimíra Nabokova*. Univerzita Palackého, Olomouc 1999, 209 s.

Na dílo až příliš chladného, snad i cynického kalkulátora Vladimíra Nabokova, které se rozkročilo mezi ruským, německým, francouzským a angloamerickým kulturním prostředím, se lze dívat různě, například freudisticky nebo strukturalisticky: olomoucký rusista Zdeněk Pechal zvolil spíše princip komentujícího hlubinného průvodce, jenž spočívá na antropologickém vidění artefaktu. Není to tedy jen biografické nebo autobiografické či psychoanalytické hledisko, které se nabízí, ale spíše komplexnější entita, z níž je Nabokovo dílo vykládáno na základě antinomíí spojených dominantním kompozičním principem hry vycházejícím důsledně ze samotného textu. Úcta k materiálu a odmítnutí mimotextových spekulací je při veškerém Pechalově myšlenkovém rozletu pro jeho dílo charakteristická a je jedním z jeho velkých kladů. Autor počítal s tím, že kniha o Nabokovi by neměla zůstat uzavřena v české komunitě: segmentoval ji proto na kapitoly oddělené od sebe rozsáhlými ruskými a anglickými souhrny, které přeložili nebo jazykově revidovali intelektuální rodilí mluvčí.

Jestliže si po přečtení knihy, jejíž výklad se noří do labyrintu textu, položíme otázku, jak bychom asi stručně a pokud to vůbec lze jednoznačně charakterizovali Nabokovovu osobnost, došli bychom asi k pojmu „prozaik rozhraní“. Pechal na to upozorňuje na samém počátku své knihy, kde uvádí pasáž ze spisovatelovy autobiografie: „V autobiografii Jiné blchy uvažuje Vladimír Nabokov v první kapitole o životě jako o šterbině slabého světla mezi ideálně černými věčnostmi. Příběh vlastního života Nabokov neotvírá narozením, ale obrazem prázdného kočárku. Kniha začíná obrazem nebytí. A když přijde podivuhodný okamžik zrodu života, pak to není nic jiného než